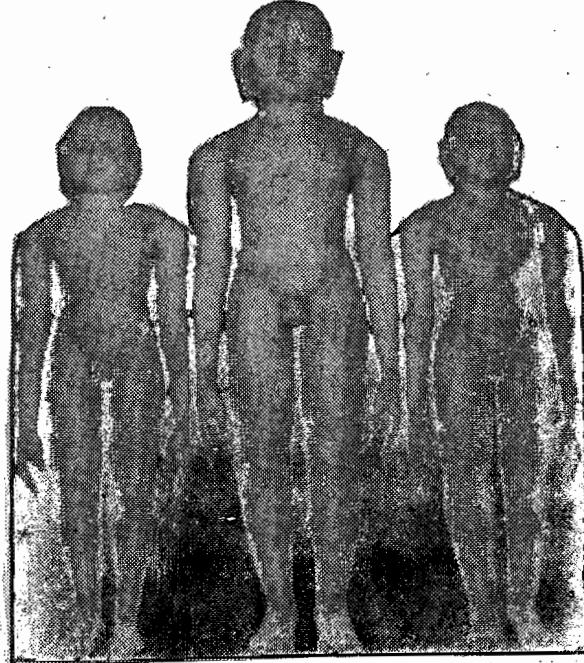

[૧૮]

ચક્રવર્તી-ત્રિપુટી
શાંતિનાથ
કુંથુનાથ
અરનાથ

(જન્મ)
હસ્તિનાપુર

તીર્થંકર-ત્રિપુટી
શાંતિનાથ
કુંથુનાથ
અરનાથ

(મોક્ષ)
સમ્મેદશિખર

ભગવાન અરનાથ

* હે અરનાથ જિનેશ, આપે છાંડના રાજવૈભવરૂપ ચક્રવર્તીના સુદર્શનચક્રને *
* કુંભારના ચાકડાની જેમ ત્યાગી દીધું ને ધર્મચક્રને ધારણ કરીને ભરતક્ષેત્રના *
* ૧૮મા ધર્મચક્રી થયા, મોહને જીતીને સર્વજ્ઞ-તીર્થંકર થયા. સર્વજ્ઞતારૂપ આપના *
* અદ્ભુત આત્મવૈભવનો આદર કરીને હું આપને નમસ્કાર કરું છું અને આપનું *
* મંગલ જીવનચરિત્ર કહું છું. *

ભગવાન અરનાથ પણ તેમના પુરોગામી બે ચક્રવર્તીતીર્થંકરોની જેમ પૂર્વભવમાં જંબુદ્વીપના વિદેહક્ષેત્રમાં હતા. ત્યાં તેઓ ક્ષેમપુરી નગરીના ધનપતિ નામના રાજા હતા, તેઓ માત્ર રાજલક્ષ્મીના સ્વામી ન હતા, આત્મલક્ષ્મીના પણ સ્વામી હતા, સ્વાનુભૂતિવંત હતા, ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ હતા. તેમની અંતઃચેતના સંસારથી વિરક્ત રહેતી હતી. પુણ્યજન્ય રાજવૈભવ અને આત્મજન્ય ધર્મવૈભવ-એ

બંનેનો સુયોગ હોવા છતાં તેઓ તે બંને વૈભવને અલગ જ રાખતા હતા, એકબીજામાં ભેળવતા ન હતા. ને મોક્ષને સાધવામાં તેમનું મન લાગેલું હતું.

મોક્ષના સાધકને મોક્ષની સાધના માટેના અનુકૂળ સંયોગો મળ્યા જ કરે છે, તેમ મોક્ષાર્થી મહારાજા ધનપતિને પણ એક ઉત્તમ સુયોગ પ્રાપ્ત થયો. તેમની નગરીમાં અહતનન્દન તીર્થકર પધાર્યા. તેમની દિવ્યધ્વનિનું શ્રવણ કરતાં રાજા ધનપતિને એકદમ રત્નત્રય-ભાવના જાગી ઊઠી. ને તેમનું ચિત્ત સંસારથી વિરક્ત થયું. રાજ્ય છોડીને તેમણે પ્રભુના ચરણોમાં જિનદીક્ષા ધારણ કરી. તેઓ શુદ્ધ પરિણામવડે રત્નત્રયરૂપ મોક્ષમાર્ગને સાધવા લાગ્યા. તેમને બાર અંગનું જ્ઞાન ખીલ્યું. ને દર્શનવિશુદ્ધિ વગેરે ૧૬ ભાવનાવડે તેમણે તીર્થકરપ્રકૃતિ બાંધી. અનેક વર્ષો સુધી ચરિત્રપાલન કરીને અંતે ઉત્તમ આરાધના સહિત તેમણે પ્રાયોપગમનસંધારો કર્યો ને સમાધિમરણ કરીને, 'સર્વાર્થસિદ્ધિ'ની ચારેબાજુ જે બીજા ચાર અનુત્તર વિમાનો છે તેમાંથી 'જયંત'—વિમાનમાં અહમિન્દ્ર થયા.

હવે જે અરનાથ તીર્થકર થવાનાં છે એવા તે અહમિન્દ્રદેવનું આયુ ૩૩ સાગરનું હતું. ત્યાં બાહ્યવિષયો વગર પણ તેમને મહાન સુખ હતું, અને તીર્થકરપ્રકૃતિ સદાય આવ્યા જ કરતી હતી. તેમની આત્મા હવે મોક્ષની એકદમ નજીક આવી ગયો હતો ને રાગદ્વેષ શાંત થઈ ગયા હતા. અહમિન્દ્ર-પર્યાયમાં અસંખ્ય-અસંખ્ય વર્ષો વીત્યા બાદ...શું થયું ! તે જોવો માટે ચાલો. પાછાં ત્રીજાંવાર હસ્તિનાપુરીમાં !

તે વખતે હસ્તિનાપુરીમાં પ્રભુ શાંતિનાથના વંશજ સુદર્શન રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમની મહારાણીનું નામ મિત્રસેના હતું. જ્યારે સ્વર્ગમાં તે અહમિન્દ્રનું આયુ ૯ માંસ બાંકી રહ્યું ત્યારે તેમના આગમનની પૂર્વતેયારીરૂપે અહીં હસ્તિનાપુરીનાં રાજમહેલમાં દરરોજ કરોડો રત્નોની વૃષ્ટિ થવા લાગી.... આખી નગરીમાં પુણ્યવૃદ્ધિ થવા માંડી. માહ વદ ત્રીજાની પાછલી રાતે મહાદેવી મિત્રસેનાએ ઉત્તમ હાથી વગેરે ૧૬ મંગલસ્વપ્નો જોયા અને તે સ્વપ્નના ફળમાં તીર્થકરનું ગર્ભાગમન જાણીને તે અત્યંત આનંદિત થઈ. જાણે ત્રણલોકનું રાજ્ય મળી ગયું હોય—એવો તેને હર્ષ થયો. તે વખતે દેવેન્દ્રોએ આવીને તીર્થકરના માતા-પિતા તરીકે તેમનું સન્માન કર્યું અને દિવ્ય વસ્ત્રોની ભેટ આપી; એટલું જ નહિ ગર્ભસ્થ-મંગલ આત્માની પણ સ્તુતિ બહુમાન કર્યું : અહો દેવ ! ગર્ભમાં પણ આપ આત્મજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન સહિત બિરાજો છો. હજી આંખ વગેરે અવયવોની રચના થયા પહેલાં પણ આપ અતીન્દ્રિય જ્ઞાનને ધારણ કરી રહ્યા છો. આપનો આત્મા સદાય મંગલરૂપ છે. આપનો ચૈતન્યપ્રવાહ મોક્ષદશા સાથે સંકળાયેલો છે...ને અનેક જીવોના મોક્ષમાં આપ નિમિત્ત છો. આ રીતે સ્તુતિ કરીને દેવોએ ગર્ભકલ્યાણક ઊજવ્યો.

માતાના દિવસો પ્રસન્નતાપૂર્વક વીતી રહ્યા છે. ગર્ભવૃદ્ધિ થવા છતાં તેમને કોઈ કષ્ટ નથી, તેમજ ગર્ભસ્થ બાળકને પણ ગર્ભાવસ્થાનું કોઈ કષ્ટ નથી. દેવલોકની દેવીઓ તે માતા-પુત્રની સેવા કરી રહી છે. રોજ રોજ રત્નવૃષ્ટિ પણ ચાલુ જ છે.

સંવાનવ માસ વીતતાં માગશંર સુદ ૧૪ના રોજ માતા મિત્રસેના મહારાણીએ દિવ્યપુત્રને અવતાર આપ્યો. સાતમાં ચક્રવર્તી અને ૧૮મા તીર્થકરનો એકસાથે અવતાર થયો. સર્વત્ર આનંદ-મંગલ છવાયા. શાંતિનાથ અને કુંથુનાથની જેમ જ અરનાથ તીર્થકરનાં જન્મકલ્યાણકનો ભવ્ય મહોત્સવ ઈન્દ્રોએ તેમ જ હસ્તિનાપુરના પ્રજાજનોએ ઊજવ્યો. અરે, હસ્તિનાપુરીમાં પ્રભુનો જન્મોત્સવ ઊજવાયો એમ કહેવું તે તો નાની વાત છે, કેમકે પ્રભુના મંગળ જન્મનો પુણ્યપ્રભાવ તો સાતમી નરકથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધિના વિમાન સુધી ત્રણલોકમાં સર્વત્ર ફેલાયો હતો અને ત્રણલોકના સર્વ જીવો ક્ષણભર સંતુષ્ટ થયા હતા.

કુંથુનાથ તીર્થકરના મોક્ષગમન પછી ૦। પલ્લવ વીત્યા બાદ અરનાથ તીર્થકર થયા, તેમનું દેહમાન ૩૦ ધનુષ ઊંચું અને આયુ ૮૪૦૦૦ વર્ષ હતું. તેમનું ૩૫ સૌથી સુંદર હતું. તેમના ચરણોમાં સુંદર 'માછલી'નું ચિહ્ન હતું. તેઓ તીર્થકર, ચક્રવર્તી તેમ જ કામદેવ હતા. ૧૬-૧૭-૧૮મા ત્રણે તીર્થકરોની ત્રિપુટી ત્રણત્રણ ઉત્તમ પદવીની ધારક હસ્તિનાપુરીમાં થઈ હતી. રાજકુમાર અરનાથ યુવાન થતાં અનેક દેશોની ઉત્તમ રાજકુમારીઓ સાથે તેમના વિવાહ થયા. ૨૧૦૦૦ વર્ષની ઉંમર થતાં સુદર્શન રાજાએ તેમનો રાજ્યાભિષેક કરીને તેમને મંડલેશ્વર રાજા બનાવ્યા. બીજા ૨૧૦૦૦ વર્ષ સુધી રાજ્ય કર્યા બાદ તેમના શસ્ત્રભંડારમાં સુદર્શનચક્રની ઉત્પત્તિ થઈ; અને છ ખંડ સાધીને તેઓ ભરતક્ષેત્રના સાતમા ચક્રવર્તી બન્યા. આ રીતે હસ્તિનાપુરીમાં ઉપરાઉપરી ચાર ચક્રવર્તી ને ત્રણ તીર્થકર પાક્યા, ધન્ય તે નગરી !

અરનાથ મહારાજાએ ત્રીજા ૨૧૦૦૦ વર્ષ સુધી ચક્રવર્તીપણે રાજ્ય કર્યું. ત્યાર બાદ તે ચક્રવર્તી અરનાથ મહારાજા એકવાર આકાશમાં શરદઋતુના વાદળોની સુંદર રચના જોતા હતા, ત્યાં તો તે વાદળો એકદમ વીખરાઈ ગયા. તે દેખીને તરત તેમને સંસારના સમસ્ત સંયોગોની ક્ષણભંગુરતાનો વિચાર આવ્યો....અરે, આ રાજવૈભવો, આ આયુ ને શરીર બધા સંયોગો ક્ષણભંગુર છે, તે કોઈ જીવની સાથે રહેનારાં નથી, જીવની સાથે સ્થિરપણે સદા રહેનાર તો પોતાનો જ્ઞાનક સ્વભાવ છે :-

‘મારો સુશાશ્વત એક દર્શન-જ્ઞાનલક્ષણ જીવ છે,
બાકી બધા સંયોગલક્ષણ ભાવ મુજથી બાહ્ય છે.’
કર્મોત્તણો જે વિવિધ ઉદય વિપાક જિનવર વર્ણવ્યો,
તે મુજ સ્વભાવો છે નહિ, હું એક જ્ઞાનકભાવ છું.

—આમ વિચારી તે મહારાજા બાર વૈરાગ્યભાવના ચિંતવવા લાગ્યા; એ જ વખતે એમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થતાં વૈરાગ્યમાં વધુ દૃઢતા થઈ અને ચક્રવર્તીપદ છોડીને તેઓ જિનદીક્ષા લેવા તૈયાર થયા. એ જ વખતે બ્રહ્મસ્વર્ગેથી લૌકાંતિકદેવોએ આવીને તેમને વંદન કર્યા અને તેમના વૈરાગ્યની પ્રશંસા કરી. ઈન્દ્રાદિ દેવો “વૈજયન્ત” નામની દિવ્ય પાલખી લઈને પ્રભુના દીક્ષાકલ્યાણકનો મંગલ ઉત્સવ કરવા હસ્તિનાપુરીમાં આવી પહોંચ્યા. ચારેકોર મહાન વૈરાગ્યનું વાતાવરણ છવાઈ ગયું. એક હજાર રાજાઓ પણ અરનાથપ્રભુ સાથે દીક્ષા લેવા વનમાં ચાલ્યા અને તે ચક્રવર્તીની હજારો રાણીઓ પણ સંસારથી વિરક્ત થઈને આર્યિકાવ્રત લેવા તૈયાર થઈ.

વૈશાખ સુદ દશમની સાંજે ચક્રવર્તીપદના સમસ્તવૈભવને છોડીને, મહારાજા અરનાથ હસ્તિનાપુરીના સહેતુકનામના સુંદર વનમાં આવ્યા; સમસ્ત વસ્ત્રાભૂષણ છોડી સંપૂર્ણ દ્વિગંબર દશા ધારણ કરી, ને સિદ્ધોને વંદન કરી મુનિ બન્યા. તરત શુદ્ધોપયોગી થઈને આત્મધ્યાનમાં લીન થયા, તે જ વખતે તેમને ચોથું જ્ઞાન અને સાતમું ગુણસ્થાન પ્રગટ્યું.

બે દિવસના ઉપવાસ બાદ, તે અરનાથ મુનિરાજે ચક્રપુરનગરીના રાજા અપરાજિતના હાથે પારણું કર્યું. તે રાજા અપરાજિત, તીર્થકરમુનિરાજને સૌથી પ્રથમ આહારદાન કરીને ધન્ય બન્યા, મોક્ષગામી બન્યા, ત્યારે દેવોએ પણ આનંદિત થઈને ત્યાં રત્નવૃષ્ટિ મંગલવાજાં વગેરે પાંચ આશ્ચર્ય પ્રગટ કર્યા.

હસ્તિનાપુરીના પ્રથમના બે તીર્થકરની જેમ આ ભગવાન અરનાથ પણ ૧૬ વર્ષ મુનિદશામાં વિચર્યા. ત્યારબાદ હસ્તિનાપુરીના દીક્ષાવનમાં પધારીને આત્મધ્યાનમાં બિરાજમાન થયા. કારતક સુદ ૧૨ના રોજ શ્રેષ્ઠ શુકલધ્યાન વડે ક્ષપકશ્રેણી ચડીને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું; પ્રભુ અરનાથ અરિહંત પરમાત્મા

બન્યા...ને ૧૮ મા તીર્થંકર થયા. આ રીતે ભરતક્ષેત્રના એક સાથે ત્રણ કુલ તીર્થંકરોના ૧૨ કલ્યાણકો વડે હસ્તિનાપુરી ધન્ય બની. એ જ વખતે તીર્થંકર પ્રકૃતિરૂપી દૂતીની પ્રેરણાથી ઈન્દ્રાદિ દેવો પ્રભુની સેવા કરવા આવી પહોંચ્યા ને દિવ્ય સમવસરણની રચના કરી. સ્વર્ગ કરતાં ય એ સમવસરણની વધુ શોભા દેખીને ઈન્દ્રો પણ આશ્ચર્ય પામ્યા. દિવ્યધ્વનિવડે પ્રભુ અરનાથે નવતત્ત્વોનો તેમ જ રત્નત્રયરૂપ મોક્ષમાર્ગનો સુંદર ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળીને લાખો જીવો ધર્મ પામ્યા ને મોક્ષમાર્ગમાં ચાલવા લાગ્યા.

પ્રભુના ધર્મદરબારમાં ૨૮૦૦ કેવળજ્ઞાનપ્રાપ્ત અર્હત જિનેશ્વરો ત્યાં શ્રીમંડપમાં ઉપરના ગગનમાં પ્રભુની સમકક્ષે બિરાજતા હતા. અહા, અદ્ભુત-આનંદકારી હતું એ ધર્મદરબારનું દશ્ય ! શ્રી કુંભસ્વામી વગેરે ૩૦ ગણધરો સહિત ૫૦ હજાર મુનિવરો મોક્ષને સાધી રહ્યા હતા; ને ૬૦ હજાર અર્જિકાઓ માત્ર એક સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરીને પંચમ ગુણસ્થાને બિરાજતા હતા; ૧,૬૦,૦૦૦ ધર્માત્મા શ્રાવકો ને ત્રણ લાખ શ્રાવિકાઓ હતા. સર્વજ્ઞભગવાન અરનાથ તીર્થંકરે ૨૧૦૦૦ વર્ષ સુધી ભરતક્ષેત્રના અનેક દેશમાં વિહાર કરીને ધર્મોપદેશ દીધો અને વીતરાગી ધર્મચક્રનું પ્રવર્તન કર્યું. જ્યારે આયુકર્મ એકમાસ બાકી રહ્યું ત્યારે વિહાર બંધ કરીને તેઓ સમ્મેદાયલના શિખર પર સ્થિર થયા; અને ફાગણ વદ અમાસે સંપૂર્ણ યોગનિરોધપૂર્વક બાકીનાં અઘાતીકર્મોનો ક્ષય કરીને સંસારથી વિમુક્ત થયા ને સિદ્ધ થઈને શાશ્વત મોક્ષપુરીમાં બિરાજ્યા. તેમને નમસ્કાર હો.

‘અરિ’ (મોહ) અને ‘રજ’ (ત્રણ કર્મો)થી રહિત થયેલા પ્રભુ અરનાથ સંસારના નાટક પૂરા કરી, સમ્મેદશિખરની ‘નાટક’ ટૂંકેથી મોક્ષ પધાર્યા.

અરનાથ જિનરાજકી નાટક ટૂંક હૈ જેહ,
મન-વચ-તન કર પૂજહું શિખરસમ્મેદ યજેહ.

હે અરનાથ દેવ ! અરિ-રજથી રહિત, જેવું સિદ્ધપદ આપ પામ્યા
તેવું સિદ્ધપદ અમને પણ શીઘ્ર પ્રાપ્ત હો !

[સાતમા ચક્રવર્તી અને ૧૮મા તીર્થંકર શ્રી અરનાથ ભગવાનનું પુરાણ અહીં પૂરું થયું.]

સિદ્ધાન્ત અને પ્રયોગ.....એટલે.....દ્રવ્યાનુયોગ અને કથાનુયોગ

ભગવાન તીર્થંકરદેવની વાણીમાં કહેલ દ્રવ્યાનુયોગ હો કે કથાનુયોગ, કોઈ પણ અનુયોગ હો, તેમાં જીવના હિત માટે વીતરાગતાનો જ ઉપદેશ છે. બધાયમાં એક જ તાત્પર્ય છે કે જીવનું કલ્યાણ થાય.

દ્રવ્યાનુયોગમાં જે વાત સિદ્ધાન્તરૂપે બતાવી છે તે જ વાત કથાનુયોગમાં પ્રયોગરૂપે દેખાડી છે : જેમકે, “ભૂતાર્થસ્વભાવનો આશ્રય કરનાર જીવ સમ્યગ્દષ્ટિ છે : “મૂયત્યમસિદો ખલુ સમ્માઈકી હવ્ઙ્ જીવો !” એમ સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ દ્રવ્યાનુયોગમાં બતાવ્યું, જ્યારે કથાનુયોગમાં, એ રીતે ભૂતાર્થસ્વભાવનો આશ્રય કરીને ક્યા ક્યા જીવો કેવી રીતે સમ્યગ્દર્શન પામ્યા—તે વાત, ભગવાન મહાવીરનો સિંહનો ભવ, ભગવાન ઋષભદેવનો જીગલિયાનો ભવ, ભગવાન પ્રારસનાથનો હાથીનો ભવ વગેરેના વર્ણન દ્વારા પ્રયોગરૂપે સમજાવી છે; અને તે ભવ્યજીવને સમ્યક્ત્વની પ્રેરણા આપે છે. આ રીતે સમસ્ત જિનવાણી ભવ્યજીવને ઈષ્ટ-ઉપદેશ આપનારી છે.